

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник. / Пер. з рос. - Харків: Консум, 2006. 656 с.
2. Машков А. Проблеми теорії держави і права. Основи: курс лекцій. Київ : Четверта хвиля, 2008. 464с.
3. Мартишин О.В. Загальнотеоретичні юридичні науки та їх співвідношення // Держава право. 2004.
4. Перевалов В.Д. Теорія держави та права: підручник для бакалаврів. 3-тє вид., Випр. та доп., 2013 С. 45.

Паталаха І. О.

аспірант

*Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Боняк В.О.

завідувач кафедри теорії

та історії держави і права

*Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,*

доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИМИ СУДАМИ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ТА ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Метою даного дослідження є висвітлення проблемних аспектів застосування стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) національними судами.

17 липня 1997 року наша держава Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (набула чинності 11 вересня того ж року) та стала стороною цієї Конвенції. З перших рядків цього документу, а саме в преамбулі, уряди держав-підписантів проголосили спільність ідеалів, свободи і верховенства права, чим засвідчили готовність до забезпечення колективного гарантування прав, проголошених Загальною декларацією прав людини 1948 р.

Для виконання державою рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України, у зв'язку з необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини і

основоположних свобод та протоколів до неї, потребою упровадження в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини, а також для створення передумов для зменшення числа заяв до ЄСПЛ проти України, суб'єктом законотворчості 23 лютого 2006 року було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Саме з цього часу національні суди при розгляді справ і починають застосовувати Конвенцію та практику Суду як джерело права [1].

Таким чином, цивілізаційний розвиток європейських держав у другій половині ХХ ст. засвідчив необхідність формування наднаціональних правових стандартів, які б застосовувалися судами для належного захисту основоположних прав і свобод людини, тобто, проблема захисту таких прав вийшла за межі політики окремої національної держави. Орієнтація саме на такий підхід і був покладена в основу чергового етапу триваючої у нашій державі з 2014 р. судової реформи, яка потребує суттєвих змін у діяльності національних судів та пов'язана з необхідністю врахування кращих європейських правових цінностей, практичного досвіду реалізації стандартів Конвенції щодо основоположних прав і свобод людини, насамперед у світлі вимог статей «Право на справедливий суд» (ст. 6) та «Заборона дискримінації» (ст. 14).

Про необхідність таких змін свідчать статистичні дані ЄСПЛ: тільки у 2019 році до ЄСПЛ надійшло 8833 скарг проти держави Україна, у 2020 – 10408, а станом на 31.10.2021 р. по кількості скарг про порушення основоположних прав і свобод Україна займала 3 місце – 11 300 звернень або 15,9% від загальної кількості. «Лідером» при цьому була Російська Федерація – 16 000 звернень (22,6%), а на другому місці – Туреччина – 15 550 скарг або 21,9% від кількості усіх скарг [2, с. 60].

Серед 86 рішень Страсбурзького суду проти України за 2020 рік переважали такі:

- 1) порушення вимог ст. 5 ЄКПЛ «Право на свободу та особисту недоторканність» – 49 рішень;
- 2) недодержання ст. 3 Конвенції «Нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання» – 29 рішень;
- 3) недотримання вимог ст. 13 ЄКПЛ «Право на ефективний засіб юридичного захисту» – 18 рішень;
- 4) порушення вимог ст. 6 ЄКПЛ (у частині розгляду справи упродовж розумного строку) – 16;
- 5) ст. 6 Конвенції «Право на справедливий суд» – 10 рішень та ін. [3, с. 2].

Здійснений аналіз рішень Європейського суду з прав людини проти держави України засвідчив, що найчастіше національні суди допускають:

- порушення розумних строків розгляду справи;
- обрання запобіжного заходу або продовження строку тримання

заявника під вартою без належного обґрунтування і достатніх підстав;

- просте цитування рішень ЄСПЛ без пояснення їхнього значення для даної справи та оцінки їхньої релевантності предмету конкретного судового розгляду та ін.

Так, О. Сердюк серед типових недоліків застосування стандартів Конвенції національними судами виокремлює й такі, як:

- високий рівень декларативних, формальних посилань на практику ЄСПЛ, а також посилань, де сумнівною є наявність зв'язку Конвенції та предмету судового розгляду;

- нечітке уявлення суддів про суб'єктний склад судових спорів, щодо яких може бути застосовано ті чи інші положення Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

- «надмірність посилань» навіть у тих випадках, коли посилення є доречним та сумісним з предметом розгляду;

- маніпулятивне застосування практики ЄСПЛ;

- відсутність чіткого розрізнення «правових позицій ЄСПЛ («прецеденту»)» та «мотивації/аргументів ЄСПЛ у конкретній справі»;

- додаткове з'ясування доцільності використання практики ЄСПЛ у випадках, коли національний закон дає чітку та однозначну позицію [4, с. 19-24] та ін.

Отже, все вищевикладене свідчить про наявність проблемних питань застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини національними судами, вирішення яких стане важливою передумовою інтеграції нашої держави в європейський простір, слугуватиме набуттю Україною необхідних ознак правової держави, основними із яких є визнання пріоритетності прав людини у діяльності держави, довіра громадян до судів, можливості для кожного безвинятого доступу до справедливого суду, безсторонність і незалежність суду.

---

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV . URL . <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.

2. Щорічний звіт про аналіз статистичних даних про результати діяльності Європейського суду з прав людини у 2020 році. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2020_ENG.pdf

2. Звіт про кількість порушень за статтею та державою у 2020 році. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2020_ENG.pdf

4. Сердюк О. В. Практика Європейського суду з прав людини в українських судах: прикладні аспекти. Актуальні проблеми сучасного міжнародного права: зб. наук. ст. за матеріалами II Харк. міжнар.-прав. читань, Харків, 2016. Ч. 1. С. 18-25.